AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUSMIŲ VYKDYMO KODEKSO PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUSMIŲ VYKDYMO KODEKSO PAKEITIMO ĮSTATYMO NR. XIII-2264 36, 44, 70, 75 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO, ĮSTATYMO PAPILDYMO 70^1 STRAIPSNIU IR 42 STRAIPSNIO PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS SUĖMIMO VYKDYMO ĮSTATYMO NR. I-1175 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 20, 22, 24, 26, 27, 28, 30, 32, 34, 38, 39, 40 IR 42 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. I-1336 6 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS NELAIMINGŲ ATSITIKIMŲ DARBE IR PROFESINIŲ LIGŲ SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. VIII-1509 4 IR 11 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai:

Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą vizitų Lietuvoje ataskaitose ne kartą yra pateikęs rekomendacijas reikšmingai padidinti nuteistiesiems ir suimtiesiems taikomų užimtumo priemonių apimtis. Nors Lietuvos įkalinimo įstaigose darbine veikla užimtų nuteistųjų dalis (41 proc.) tik nežymiai atsilieka nuo bendro Europos Sąjungoje įdarbintų nuteistųjų skaičiaus vidurkio (44 proc.), tačiau, lyginant su pažangių šalių praktika (bendras įdarbintų nuteistųjų skaičius Norvegijoje siekia 50 proc., Švedijoje – 58 proc., Čekijoje – 60 proc.) ir atsižvelgiant į tai, kad nuteistųjų skaičius yra žymiai didesnis nei kitose šalyse, jokia darbine veikla neužimtų, tačiau dirbti galinčių nuteistųjų skaičius Lietuvoje sąlyginai yra didelis (apie 2500 asmenų). Todėl būtina diegti papildomus instrumentus, sudarančius prielaidas kurti naujas darbo vietas ir motyvuoti nuteistuosius užsiimti darbine veikla.

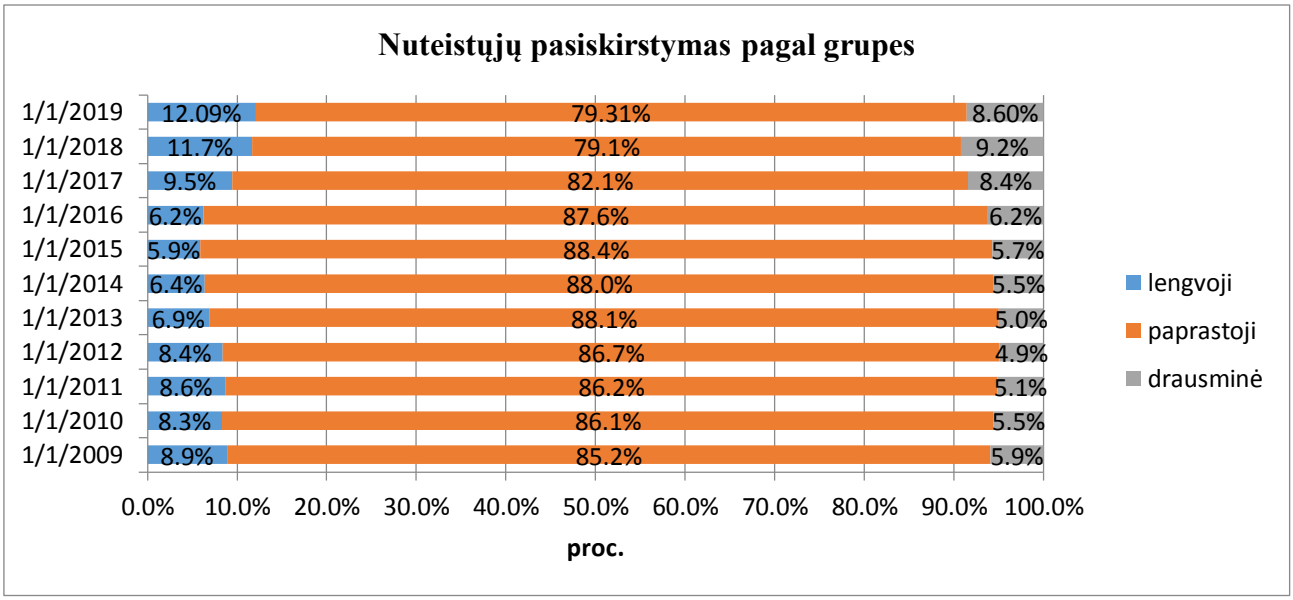
Pradinėje laisvės atėmimo bausmės atlikimo stadijoje, nuteistųjų darbas prilygintinas jų resocializacijai, kadangi ši veikla skirta įgyti ir išsaugoti darbinius įgūdžius, išmokti amato, o ne retai tokia užimtumo forma derinama ir su profesiniu mokymu. Atsižvelgiant į tai, pataisos įstaigos viduje (ūkio darbams ar produkcijos gamybai valstybės įmonėje „Mūsų amatai“) į darbinę veiklą įtraukti nuteistieji neturėtų būti prilyginami dirbantiesiems, kaip juos apibrėžia Darbo kodeksas. Todėl, siekiant teisinio aiškumo, minėtus asmenis visuose teisės aktuose tikslinga įvardinti, nuteistaisiais, užsiimančiais darbine veikla. Atitinkamai keistinas finansinio skatinimo priemonių šiems nuteistiesiems mechanizmas, atsisakant darbo užmokesčio sąvokos ir įteisinant kitas darbine veikla užimtų nuteistųjų finansinio skatinimo formą – piniginę išmoką, kuri būtų diferencijuojama atsižvelgiant į dalyvavimo užimtumo darbine veikla laiką ir kokybiškai atliktas užduotis.

Šiuo metu Bausmių vykdymo kodeksas (toliau – BVK) numato nuteistųjų pareigą ne ilgiau kaip 2 valandas per dieną dirbti nemokamus darbus pataisos įstaigoje, tačiau šia galimybe pataisos įstaigos naudojasi nepakankamai arba visai nesinaudoja, kadangi nėra pakankamai teisinių mechanizmų, didinančių pačių nuteistųjų suinteresuotumą dalyvauti darbinėje veikloje. Todėl būtina sukurti papildomas priemones, labiau skatinančias patys nuteistuosius įsitraukti į darbinę veiklą, numatant papildomų teisių suteikimą sutinkantiems šia veikla užsiimti nuteistuosius ir atitinkamų poveikių priemonių taikymą tiems, kurie atsisako tai daryti.

Viena svarbiausių krypčių, kurioje nuteistųjų įdarbinimo galimybės iš esmės yra neišnaudojamos – nuteistųjų, turinčių teisę dirbti už pataisos įstaigos teritorijos ribų, skaičiaus didinimas. Šiuo metu minėta įdarbinimo forma naudojasi tik apie 3 proc. visų dirbančių nuteistųjų, todėl Lietuvoje plėtojant lengvo režimo kalėjimo (*angl. low security prison*) modelį, tokių nuteistųjų skaičius galėtų būti padidintas mažiausiai 6 kartais. Pastebėtina, kad darbas laisvėje esančiuose ūkio subjektuose ne tik naudingas patiems nuteistiesiems (jiems mokamas ne mažesnis kaip minimalus atlyginimas, taikomos visos socialinės garantijos), tačiau kuria ir pridėtinę naudą visai šalies socialinei sistemai, kadangi tokie nuteistieji savo mokamais mokesčiais prisideda prie jos išlaikymo.

2016 m. Lietuvoje atidarytų pirmųjų pusiaukelės namų sėkmė parodė, kad papildomų teisių suteikimas, apribojimų ir draudimų panaikinimas labiausiai motyvuoja nuteistuosius atitinkamai keičiant savo elgesį pasinaudoti jiems suteiktomis galimybėmis. Vis dėlto, šiuo metu nuteistųjų teisinės padėties švelninimo mechanizmai nėra pakankami, kad nuo pat bausmės pradžios laisvės atėmimo bausmę atliekantis asmuo jaustų poreikį savo pozityviu ir pavyzdingu elgesiu siekti greitesnio jo teisinės padėties palengvinimo.

Šiuo metu pataisos namuose nuteistieji yra suskirstyti į tris grupes. Didžioji jų dalis (apie 80 proc.) bausmę atlieka paprastosios grupės sąlygomis, likusieji – už padarytus režimo bausmės atlikimo tvarkos pažeidimus laikomi drausmės grupėje (8,6 proc.), o pavyzdingai besielgiantys nuteistieji – nežymių privilegijų ir lengvesnį režimą suteikiančioje lengvojoje grupėje (12 proc.). Ši nuteistųjų pasiskirstymo po grupes proporcija iš esmės nekinta.

Pažymėtina, kad didžioji dalis nuteistųjų nėra suinteresuoti nuosekliai siekti savo teisinės padėties švelninimo, kadangi pagal esamą teisinį reguliavimą teisių ir pareigų apimtis paprastojoje ir lengvojoje grupėje iš esmės mažai skiriasi, taip pat nėra nustatyta aiškių kriterijų, kuriuos nuteistieji turi atitikti, kad būtų perkelti į lengvąją grupę.

Užsienio šalių patirtis rodo, kad nuteistųjų resocializacija sėkmingiausiai vyksta tada, kai norintys pasitaisyti nuteistieji yra atskiriami nuo likusios nuteistųjų dalies ir kaip įmanoma labiau didinamos jų kontaktų su išoriniu pasauliu galimybės (pavyzdžiui, darbas ar mokymasis laisvėje, trumpalaikės išvykos namo ir pan.). Tokiu būdu, akivaizdžią pažangą rodantys nuteistieji yra maksimaliai apsaugomi nuo neigiamos kalėjimo (kitų kalinių) įtakos, jiems tampa lengviau adaptuotis visuomenėje išėjus į laisvę.

Lengvo režimo įkalinimo įstaigų sektoriai atitinkamai reikalauja ir mažesnių jų išlaikymo kaštų, kadangi dėl juose laikomų visuomenei didelės grėsmės nekeliančių asmenų, atitinkamai gali būti pasitelkiami mažesni resursai šių nuteistųjų apsaugai vykdyti, o tokios įstaigos taip pat nereikalauja ypatingų inžinerinių saugumo priemonių įdiegimo.

Pavyzdžiui, daugelyje Norvegijos kalėjimų veikia atskiri padaliniai (zonos), į kuriuos perkeliami taisytis linkę kaliniai. Tokiuose padaliniuose (atviruose kalėjimuose) taikomas sąlyginai švelnesnis režimas, nuteistiesiems leidžiama ne tik laisviau judėti įstaigos teritorijoje (dienos metu kaliniai nerakinami), bet ir dažniau bendrauti su išoriniu pasauliu, lavinami jų savarankiško gyvenimo įgūdžiai (savarankiškas maisto gaminimasis, skalbimas, kiti buities darbai). Tokių nuteistųjų atžvilgiu taikomos resocializacijos priemonės taip pat yra žymiai paveikesnės, nuteistieji noriai dirba jiems pasiūlytą darbą.

Todėl ir Lietuvoje būtina sukurti nuoseklią (pakopinę) bausmės atlikimo sistemą, kuri, skatindama juos kuo greičiau patekti į lengvąją grupę (neribojami pasimatymai ir pokalbiai telefonu, leidžiama dienos metu išvykti į darbą ar pasimatyti su artimaisiais laisvėje, taip pat – kelis kartus

per metus trumpam parvykti namo), kartu motyvuotų siekti geresnių savo elgesio korekcijos rezultatų.

Teikiamų projektų tikslai:

– didinti bendrą nuteistųjų ir suimtųjų užimtumą;
– Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje išplėtoti lengvo režimo kalėjimo modelį.

Teikiamų projektų uždaviniai:

– išplėsti nuteistųjų, kurie galėtų dirbti už pataisos įstaigų teritorijos ribų, apimtis;
– nustatyti minimalų skaičių valandų, kurias per mėnesį visi nuteistieji privalėtų būti įtraukiami į darbinio užimtumo priemones pataisos įstaigoje;
– įdiegti mechanizmą, mažinantį atsisakiusių dirbti nuteistųjų skaičių;
– nustatyti platesnes galimybes pasitelkti nuteistuosius nemokamais darbais prisidėti prie visuomenei naudingų darbų atlikimo;
– pakeisti piniginių išmokų skyrimo nuteistiesiems principus, atsisakant visuotinio šių išmokų mokėjimo visiems nuteistiesiems, pinigines išmokas mokant tik minimalų valandų skaičių per mėnesį išdirbusiems nuteistiesiems;
– nustatyti aiškius kriterijus, apsprendžiančius, kada nuteistieji perkeliami į skirtingas grupes, kada jiems suteikiama teisė be sargybos išvykti už pataisos įstaigos teritorijos ribų (atsisakoma pataisos įstaigos vadovo diskrecijos teisės vienasmeniškai spręsti šiuos klausimus);
– motyvuoti nuteistuosius siekti savo teisinės padėties švelninimo (išplėsti pataisos namų lengvojoje grupėje laikomiems nuteistiesiems taikomų teisių ir lengvatų apimtis);
– atsisakyti nuostatos, pagal kurią tardymo izoliatoriuose laikomi nuteistieji, kuriems nėra paskirta kardomoji priemonė – suėmimas, prilyginami suimtiesiems;
– mažinti nuteistųjų, dalyvaujančių bylų nagrinėjimo ikiteisminiuose ar teismo procesuose konvojavimo išlaidas.
– įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167, 1.1.1 papunktyje numatytą darbą (veiksmingos ir socialiai orientuotos laisvės atėmimo bausmes atliekančių asmenų užimtumo darbo ir kita prasminga veikla sistemos sukūrimas).

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys, ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Projektų iniciatorius ir rengėjas – Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai:

BVK 125 straipsnyje numatyta, kad nuteistieji privalo dirbti pataisos įstaigos pasiūlytą darbą, taip pat iki 2 val. per dieną gali būti įtraukti į nemokamus darbus, tačiau nesukurta priemonių, kuriomis galėtų būti drausminami pasiūlyto darbo atsisakę nuteistieji.

BVK 66 straipsnyje nustatyta, kad teisė į pataisos įstaigas pristatyti nuteistuosius turi tik Viešojo saugumo tarnyba.

BVK taip pat nėra įtvirtintų aiškių kriterijų, pagal kuriuos galėtų būti sprendžiamas nuteistojo perkėlimas iš vienos grupės į kitą.

BVK 68 straipsnyje nustatyta, kad nuteistieji gali būti paliekami tardymo izoliatoriuose, laisvės atėmimo vietos ligoninėje arba kalėjime atlikti ūkio darbus.

BVK 69 straipsnis įtvirtina nuteistųjų perkėlimo į kitas laisvės atėmimo vietų įstaigas pagrindus, tačiau nenurodomi aiškesni į nuteistojo pavojingumo lygį orientuoti kriterijai, pagal kuriuos galėtų būti vertinamas jo pasirengimas būti perkeltam tęsti bausmės atlikimo į pusiaukelės namus, kartu numatyta, kad į pusiaukelės namus gali būti perkeliami ir pataisos namų paprastosios grupės sąlygomis bausmę atliekantys nuteistieji. Pagal šį straipsnį taip pat negalima į kitas pataisos įstaigas perkelti teisminiuose bylų nagrinėjimo procesuose dalyvaujančių nuteistųjų, jei šios įstaigos

yra arčiau bylas nagrinėjančių teismų. Todėl šiuo metu, tokiuose procesuose dalyvaujantys nuteistieji privalo būti reguliariai kilnojami tik į tardymo izoliatorius, iš jų – į policijos areštines, dėl to patiriama papildomų išlaidų nuolatiniam šių asmenų konvojavimui, trikdomas nuteistojo socialinės reabilitacijos procesas.

BVK 70 straipsnyje nėra įtvirtinta, kad skirtingoms nuteistųjų grupėms priskirti asmenys ir teisę be sargybos arba palydos išvykti už pataisos įstaigos teritorijos ribų turintys nuteistieji pataisos įstaigoje galėtų būti laikomi atskirti nuo kitų nuteistųjų grupių.

BVK 73 – 75, 79 – 80 ir 85 – 86 straipsniai nustato konkrečias teises, kurias turi skirtingų pataisos įstaigų rūšių nuteistųjų grupėms priskirti nuteistieji.

BVK 94 straipsnis reglamentuoja nuteistiesiems suteikiamų pasimatymų formas (nuteistąjį atskiriant arba neatskiriant nuo lankytojų). Pagal galiojantį reguliavimą, nuteistųjų pasimatymai, gali vykti tik pataisos įstaigoje.

BVK 104 ir 154, 155 straipsniuose nustatyta nuteistųjų trumpalaikių išvykų į namus ir teisės be sargybos išvykti iš pataisos įstaigos suteikimo tvarka. Tačiau šioje tvarkoje taip pat nėra įtvirtinta objektyvių ir į nuteistojo pavojingumą orientuotų kriterijų, todėl šių teisių suteikimo klausimas iš esmės paliekamas tik pataisos įstaigos vadovo diskrecijai.

BVK XI skyriaus antrasis skirsnis reglamentuoja nuteistųjų darbą. BVK 125 straipsnyje numatyta, kad nuteistieji privalo dirbti pataisos įstaigos pasiūlytą darbą, taip pat iki 2 val. per dieną gali būti įtraukti į nemokamus darbus, tačiau nesukurta priemonių, kuriomis galėtų būti drausminami pasiūlyto darbo atsisakę nuteistieji. Šiame skirsnyje tiesiogiai nereglamentuojama nuteistųjų galimybė dirbti už pataisos įstaigos ribų (sudaryti darbo sutartį), todėl praktikoje kyla problemų dėl šių asmenų įsidarbinimo ir socialinių garantijų jiems taikymo.

BVK 140 straipsnis reguliuoja nuteistųjų skatinimo, o BVK 142 straipsnis – nuobaudų nuteistiesiems skyrimo tvarką.

BVK 144 straipsnyje reguliuojamos laikino nuteistojo izoliavimo sąlygos, nors toks teisinis reguliavimas sistemiškai turėtų būti įtvirtinamas BVK 70 straipsnyje.

BVK 173 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad visiems nuteistiesiems (t. y. neatsižvelgiant į jų elgesį ar darbinės veiklos rezultatus) iš valstybės biudžeto lėšų mokamos nustatyto dydžio piniginės išmokos.

BVK 175 straipsnyje įtvirtinta, kad nuteistojo prašymu, jis gydomas nuo priklausomybės ligų, tačiau pataisos įstaigos administracijai nenustatyta pareigos vykdyti švietėjišką veiklą ir aktyviai skatinti šiomis ligomis sergančius nuteistuosius pradėti gydytis.

BVK taip pat nenumato galimybės nuteistąjį perkelti atlikti bausmę į kitą įstaigą, jei nuteistasis ikiteisminio ar teisminio proceso dalyvis, ir jam tenka nuolat vykti atlikti procesinius veiksmus į kitoje vietoje esančias ikiteisminio tyrimo įstaigas ar teismus. Šiuo metu, dėl minėtų priežasčių nuteistieji iš pataisos įstaigos gali būti perkelti tik į tardymo izoliatorius ir tik iki 5 parų. Pažymėtina, kad pataisos įstaigų tinklas Lietuvoje yra ženkliai platesnis, todėl sudarius galimybes nuteistuosius perkelti tęsti bausmės atlikimo į arčiausiai procesinių veiksmų atlikimo vietos esančias pataisos įstaigas būtų taupomos dažnam ir neretai itin tolimam tokių nuteistųjų konvojavimui.

Atsižvelgiant į tai, kad 2019 m. birželio 27 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2264, kurio dalis nuostatų įsigalios 2020 m. liepos 1 d. Atsižvelgiant į tai ir siekiant įgyvendinti projektų tikslus, siūloma keisti ir dalį šio įstatymo neįsigaliojusių nuostatų (toliau – BVK pakeitimo projektas).

Pagal Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (toliau – SVĮ) 12 straipsnio 2 dalį, suimtiesiems yra prilyginami nuteistieji arešto, terminuoto laisvės atėmimo ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmėmis, kuriems nuosprendžiai įsiteisėjo, – iki jų pasiuntimo į areštines ar pataisos įstaigas; nuteistieji arešto, terminuoto laisvės atėmimo ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmėmis, kurie, vadovaudamiesi Baudžiamojo proceso kodekso 315 straipsnio nuostatomis, pareiškė norą atlikti bausmę, – iki jų pasiuntimo į areštines ar pataisos įstaigas; nuteistieji, kuriems panaikintas bausmės vykdymo atidėjimas arba lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų, arba lygtinis atleidimas nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą, – iki jų pasiuntimo į pataisos įstaigas.

SVĮ 7 straipsnyje nurodyta, kad į tardymo izoliatorius turi būti patalpinti nuteistieji, kurie dalyvauja bylų nagrinėjimo procesuose ir nuteistieji, kuriuos rengiamasi perduoti į jų pilietybės valstybę toliau atlikti laisvės atėmimo bausmę. Toks reguliavimas nėra racionalus, kadangi nuteistųjų dalyvavimą teisminiuose procesuose ar planuojant jų perdavimą kitoms valstybėms, pastaruosius galima laikyti artimiausioje pataisos įstaigoje.

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo (toliau VSDĮ) 6 straipsnio 9 dalyje numatyta, kad nuteistieji nedraudžiami valstybiniu socialiniu draudimu (išskyrus Nelaimingų atsitikimų darbe socialinį draudimą).

Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 11 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad nuteistiems šiame įstatyme nurodytos išmokos skiriamos ir mokamos paleidus juos iš laisvės atėmimo vietų įstaigos.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reglamentavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Siekiant pertvarkyti nuteistųjų užimtumo sistemą, teikiamame BVK pakeitimo įstatymo projekto (toliau – Įstatymo projektas) 30 straipsnyje siūloma įtvirtinti bendruosius nuteistųjų užimtumo principus, pagal kuriuos:

– atsakomybė už nuteistųjų įdarbinimą tektų pataisos įstaigų administracijoms, kurios privalėtų rūpintis, kad kiekvienam dirbti galinčiam nuteistajam būtų pasiūlyta darbinė veikla.

– įtvirtinama siekiamybė, kad kiekvienas nuteistasis įvairia prasminga veikla (darbas, mokslas, resocializacija, kultūriniai, sporto ir kiti renginiai) būtų užimtas ne mažiau, negu 8 valandas per dieną.

– Numatoma galimybė steigti specialią nuteistųjų užimtumą darbine veikla organizuojančią įstaigą, aptariamos jos veiklos kryptys, kurios, visų pirma, yra orientuotos į bausmių vykdymo sistemos įstaigų vidinių poreikių patenkinimą (skalbimas, maisto gaminimas, inventoriaus gamyba, remonto darbai ir pan.). Taip siekiama sukurti sąlygas nuteistiesiems savo darbo jėga prisidėti prie savo išlaikymo išlaidų mažinimo.

Pažymėtina, kad šiuo metu nuteistuosius įdarbina valstybės įmonė „Mūsų amatai“, todėl šis ūkio subjektas, įsigaliojus BVK pakeitimo įstatymui, vykdytų įgyvendintų nuteistųjų darbinę veiklą organizuojančios įstaigos funkcijas. Kartu atkreiptinas dėmesys, kad 2020 m. valstybės įmonės „Mūsų amatai“ teisinę formą planuojama keisti, neatmetama galimybė, kad ateityje gali būti ieškoma ir kitų optimalesnių nuteistųjų užimtumo darbine veikla organizavimo formų (pavyzdžiui, sukuriant specialų padalinį Kalėjimų departamente, arba šią funkciją, remiantis užsienio valstybių praktika (pavyzdžiui, Norvegija, Švedija, Suomija ir kt.) perduodant vykdyti tik pataisos įstaigoms), todėl siūlytina nustatyti lankstų teisinį reguliavimą, kuris, esant būtinybei, leistų greitai pertvarkyti nuteistųjų darbinę veiklą organizuojančią įstaigą arba jos atsisakyti.

Įstatymo projekto 31 straipsnyje siūloma nustatoma, kad neturintys teisės be sargybos išvykti už pataisos įstaigos teritorijos ribų nuteistieji į užimtumą darbinio resocializuojamojo pobūdžio veikla (atsisakant darbo sąvokos ir nurodytos veiklos nelaikant darbo santykiais) įtraukiami tik pataisos įstaigos viduje ir valstybės įmonėje „Mūsų amatai“, o šioje veikloje dalyvaujantiems nuteistiesiems mokamos diferencijuoto dydžio piniginės išmokos (nevartojant darbo užmokesčio sąvokos). Minėti nuteistieji už pataisos įstaigos teritorijos ribų galėtų dirbti tik juos prižiūrint pataisos pareigūnams. Šiems asmenims būtų siūloma užsiimti prasminga, t. y. kiek tai įmanoma labiau atitinkančiomis pačių nuteistųjų interesus (turimą profesiją, kvalifikaciją ar darbinius įgūdžius arba leidžiančią susiformuoti tokiems įgūdžiams, kuriuos nuteistasis galėtų panaudoti ir išėjęs į laisvę) ir visuomenės poreikius (darbinės veiklos rezultatais prisidedant tiek prie visuomenei tenkančių bausmių vykdymo sistemos kaštų mažinimo, tiek ir teikiant bendruomenei reikalingas paslaugas (viešųjų erdvių tvarkymas ir pan.)) veiklomis.

Kartu įtvirtintas minimalus valandų skaičius per mėnesį, kuriomis šie nuteistieji privalo užsiimti pasiūlyta darbine veikla, o jiems atsisakius, tokie nuteistieji prarastų teisę būti skatinami, išleidžiami už pataisos įstaigos teritorijos ribų, apsipirkti parduotuvėje, naudotis turimais asmeniniais elektros prietaisais. Darbine veikla užsiimtiems nuteistiesiems būtų mokamos pagal

Vyriausybės ar jos įgaliotos įstaigos patvirtintą tvarką apskaičiuotos piniginės išmokos, kurių dydis priklausytų tiek nuo darbinės veiklos trukmės, tiek ir nuo jos sudėtingumo ir kokybės. Šios išmokos būtų mokamos iš Nuteistųjų socialinės paramos fondo lėšų.

Įstatymo projekto 32 straipsnyje siūloma reglamentuoti už pataisos įstaigos teritorijos ribų pagal darbo sutartis dirbančių nuteistųjų įsidarbinimo klausimus, numatant prievolę iš jų gauto darbo užmokesčio atskaityti 10 proc. į Socialinės paramos nuteistiesiems fondą.

Atsižvelgiant į tai, kad laisvės atėmimo vietose darbine veikla užsiimantys nuteistieji nebus laikomi dirbančiaisiais pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, o už pataisos įstaigų teritorijos ribų dirbančių nuteistųjų darbo santykius reguliuos Lietuvos Respublikos darbo įstatymai, kartu siūloma keisti Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnį ir Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 4 ir 11 straipsnius, atsisakant nuostatų, reguliuojančių šiuo metu galiojančius nuteistųjų valstybinio socialinio draudimo ypatumus.

Pareigą iki 20 val. per savaitę užsiimti darbine veikla siūloma nustatyti ir arešto bausmę atliekantiems nuteistiesiems (įstatymo projekto 2 straipsnis).

Atsižvelgiant į tai, kad 2018 m. visos laisvės atėmimo vietų įstaigos yra tapusios universaliomis (t. y. kiekvienoje iš jų gali būti laikomi tiek suimtieji, tiek ir nuteistieji), iš BVK siūlytina išbraukti nuostatas, susijusias su nuteistųjų palikimu tardymo izoliatoriuose, kalėjime ar laisvės atėmimo vietų ligoninėje atlikti ūkio darbus (įstatymo projekto 4, 14 straipsniai).

Siekiama patikslinti nuteistųjų konvojavimo į pataisos įstaigos tvarką ir numatyti, kad be Viešojo saugumo tarnybos, konvojuoti nuteistuosius turi teisę ir kitos institucijos, kurioms yra suteikta ši teisė (Įstatymo projekto 1 ir 3 straipsniai).

Siekiant nuosekliai ir sistemiškai subalansuoti nuteistųjų teisinės padėties švelninimo mechanizmą, įstatymo projekto 4, 5, ir 42 straipsniuose siūloma įtvirtinti konkrečius kriterijus, kuriuos atitinkantys nuteistieji galėtų būti perkeliami į iš vienos grupės į kitą, jiems suteikiama teisė be sargybos išvykti iš pataisos įstaigos ar parvykti namo, taip pat perkeliami į pusiaukelės namus. Šios priemonės numatytos ir BVK pakeitimo projekto 3 straipsnyje.

Įstatymo projekto 7 – 13 ir 16 straipsniuose siūloma patikslinti skirtinguose nuteistųjų grupėse laikomiems asmenims suteiktas teises, lengvojoje grupėje laikomiems nuteistiesiems suteikiant teisę gauti neribotą skaičių pasimatymų, o laikomiems drausmės grupėje – apriboti galimybes turėti asmeninių daiktų (jiems siūloma leisti turėti tik drabužius, avalynę, higienos reikmenis ir kanceliarines prekes). Įstatymo projekto 22 straipsnyje siūloma padidinant lengvajai nuteistųjų grupei nustatytą pinigų sumą, už kurią jie per mėnesį gali apsipirkti pataisos įstaigos parduotuvėje (iki 6 bazinių socialinių išmokų dydžio sumos).

Įstatymo projekto 18 straipsnyje siūloma vakarų šalių pavyzdžiu modernizuoti nuteistųjų pasimatymų su artimaisiais ir kitais asmenimis tvarką. Siūloma įtvirtinti naujas pasimatymų formas – nuotolinį pasimatymą (vyksta naudojantis internetinės telefonijos pagalba) ir pasimatymą, nuteistajam išvykstant pasimatyti už pataisos įstaigos teritorijos ribų (toks pasimatymas, paskatinimo tvarka, būtų suteikiamas tik lengvojoje grupėje laikomiems nuteistiesiems).

Įstatymo projekto 34 – 37 straipsniuose siūloma patikslinti nuteistųjų skatinimo ir nuobaudų jiems skyrimo tvarką, įtvirtinant naujas nuobaudų rūšis (didžiausia pinigų sumos, už kurią nuteistieji gali per mėnesį nusipirkti asmeninių daiktų, sumažinimas vienos bazinės socialinės išmokos dydžio suma iki trijų mėnesių; vienos bazinės socialinės išmokos dydžio įmoka į socialinės paramos nuteistiesiems fondą). Remiantis tarptautinėmis rekomendacijomis, nuo 10 iki 5 parų siūloma sutrumpinti nepilnamečiams nuteistiesiems taikomos griežčiausios nuobaudos – uždarymo į kamerų tipo patalpas – terminą. Kartu, atsižvelgiant į tai, kad nuteistieji į grupes bus perkeliami, jei jie atitiks konkrečius BVK įtvirtintus kriterijus, iš nuteistųjų paskatinimo priemonių ir nuobaudų sąrašų siūloma atitinkamai išbraukti paskatinimo priemonę – nuteistojo perkėlimas į lengvąją grupę ir nuobaudas: paskatinimo priemonės – nuteistojo perkėlimo į lengvąją grupę – panaikinimas ir nuteistojo perkėlimas į drausmės grupę nuo 3 mėnesių iki vienerių metų.

Įstatymo projekto 38 straipsniu siūloma pripažinti netekusiu galios BVK 144 straipsnį, o jo nuostatas perkelti į BVK 70 straipsnį („Nuteistųjų atskiras arba izoliuotas laikymas pataisos įstaigoje“), numatant, kad jeigu pataisos įstaigoje bausmę atliekančiam nuteistajam gali kilti grėsmė

jo sveikatai ar gyvybei, taip pat tais atvejais, kai kitomis priemonėmis negalima užkirsti kelio šiurkščiam teisės pažeidimui ir būtina pažeidimą darantį ar padariusį nuteistąjį izoliuoti, pataisos įstaigos direktoriaus ar jo įgalioto pareigūno sprendimu jis gali būti ne ilgiau kaip dvidešimt keturias valandas izoliuotas nuo kitų nuteistųjų (Įstatymo projekto 6 straipsnis). Pažymėtina, kad toks nuteistojo izoliavimas nebūtų laikomas nuobaudos atlikimu, jei, pasibaigus laikinam nuteistojo izoliavimui, jam būtų paskirta.

Įstatymo projekto 46 straipsnyje siūlytina nustatyti pareigą pataisos įstaigos administracijai aktyviai skatinti nuteistuosius atsisakyti žalingų įpročių ir (ar) pradėti gydytis nuo priklausomybės ligų.

BVK pakeitimo projekto 4 straipsnyje siūloma iš BVK išbraukti nuostatą, įpareigojančią pataisos įstaigas visiems nuteistiesiems (t. y. nepriklausomai nuo jų elgesio) kas mėnesį mokėti pinigines išmokas. Į tokias išmokas galėtų pretenduoti tik tie nuteistieji, kurie, ne trumpesnį, negu BVK 132 straipsnio 1 dalyje nustatytą laiką užsiima jiems pasiūlyta darbine veikla. Be to, tokios išmokos būtų mokamos ne iš valstybės biudžeto, o iš Socialinės paramos nuteistiesiems fondo lėšų.

Teikiamame SVĮ pakeitimo projekte siūloma įtvirtinti analogišką, kaip ir BVK, suimtiesiems suteikiamų pasimatymų trukmę ir jų suteikimo tvarką (9 straipsnis).

SVĮ pakeitimo projekto 6 straipsnyje siūloma įtvirtinti, kad suimtųjų statusą turi tik asmenys, kuriems paskirta kardomoji priemonė – suėmimas, ir šis statusas minėtiems asmenims būtų suteiktas tik iki apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo.

SVĮ pakeitimo projekto 4 straipsnyje, atsižvelgiant į siūlomus BVK pakeitimus, atitinkamai suvienodinami suimtųjų izoliavimo reikalavimai, o SVĮ pakeitimo projekto 1 ir 2 straipsniuose siūloma atsisakyti atskirų asmenų grupių, kurie gali būti laikomi ir pataisos namuose, talpinimo į tardymo izoliatorius galimybės.

SVĮ pakeitimo projekto 19 straipsnyje siūloma reglamentuoti suimtųjų užimtumo organizavimo tvarką.

SVĮ pakeitimo projekto 9 – 13 straipsniuose siūloma suvienodinti suimtųjų asmeninių daiktų įsigijimo, spaudos prenumeravimo, elektros prietaisų naudojimo, siuntų (perdavimų) tvarkas su analogiškomis nuostatomis, įtvirtintomis Įstatymo projekte.

Kituose įstatymų projektų straipsniuose, atsižvelgiant į aptartus pakeitimus, atliekami atitinkamų formuluočių patikslinimai, SVĮ nuostatos suderinamos su keičiamomis BVK nuostatomis.

Iš VSDĮ 6 straipsnio siūloma išbraukti nebeaktualią nuostata, pagal kurią nuteistieji nedraudžiami valstybiniu socialiniu draudimu (išskyrus Nelaimingų atsitikimų darbe socialinį draudimą). Atsižvelgiant į tai, kad iš esmės pertvarkomas nuteistųjų užimtumo reguliavimas (pataisos įstaigoje ir nuteistuosius įdarbinančioje įstaigoje nuteistųjų atliekama darbinio resocializuojamojo pobūdžio veikla nebus laikoma darbo santykiais ir šie asmenys negalės būti draudžiami valstybiniu socialiniu draudimu, o kiti nuteistieji, turintys leidimus dirbti už pataisos įstaigos teritorijos ribų, galės dirbti pagal darbo teisę reglamentuojančius teisės aktus), minėta VSDĮ 6 straipsnio 9 punkto nuostata tampa nebeaktuali.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymų projektus toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Prieš įstatymų projektų rengimą Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija parengė Nuteistųjų užimtumo sistemos pertvarkymo koncepciją.

Priėmus įstatymų projektus galima neigiama kai kurių nuteistųjų (priskiriamų kalėjimų hierarchijos lyderiams) reakcija dėl BVK pakeitimų, susijusių su prievole visiems nuteistiesiems užsiimti darbine veikla ir tą daryti atsisakantiems nuteistiesiems taikomas poveikio priemones. Atsižvelgiant į tai, šie asmenys pataisos įstaigose gali bandyti agituoti kitus nuteistuosius protestuoti prieš BVK pakeitimus (masinis skundų siuntimas valstybės institucijoms, parodomosios badavimo, savęs žalojimo akcijos ir pan.). Siekiant išvengti ar minimizuoti nuteistųjų pasipriešinimą, bus

vykdomas intensyvus šviečiamasis darbas, aiškinant siūlomomis teisės normomis nuteistiesiems suteikiamas papildomas galimybes greičiau sušvelninti jų teisinę padėtį.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Numatoma, kad įstatymų projektai turės teigiamos įtakos kriminogeninei situacijai, nes, įgyvendinus lengvo režimo kalėjimo modelį bus galima užtikrinti veiksmingesnę nuteistųjų resocializaciją, kas prisidės prie nusikalstamų veikų prevencijos.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Projektai nesusiję su verslo sąlygomis ir jų plėtra.

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

Priėmus įstatymus, papildomų įstatymų priimti ar pakeisti nereikės.

9. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymų projektai parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrines lietuvių kalbos normas.

10. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

11. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti:

Priėmus projektus Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos teisingumo ministras ir Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorius iki projektų nuostatų įsigaliojimo turėtų pakeisti šiuo metu galiojančius teisės aktus, susijusius su projekte keičiamomis nuostatomis, o taip pat pagal kompetenciją priimti naujus teisės aktus.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):

Įstatymų projektai yra susiję su organizaciniais bausmės atlikimo režimo pokyčiais, todėl jų nuostatų įgyvendinimas papildomų valstybės biudžeto išlaidų nepareikalaus. Pažymėtina, kad atsisakius visuotinio (t. y. neatsižvelgiant į elgesį) piniginių išmokų skyrimo nuteistiesiems, darbo užmokesčio mokėjimo ūkio darbus pataisos įstaigose dirbantiems nuteistiesiems ir maistpinigių mokėjimo atvirojoje kolonijoje ir pusiaukelės namuose laikomiems nuteistiesiems, valstybės biudžeto lėšų ekonomija (1 240 tūkst. eurų) bus naudojama finansuoti nuteistųjų užimtumo darbine veikla priemonių organizavimui ir jų plėtrai.

Įgyvendinus projektuose nustatytas priemones, tikimasi, kad dėl išaugusio už pataisos įstaigos teritorijos ribų pagal darbo sutartis dirbančių nuteistųjų skaičiaus (papildomai – apie 900 asmenų), valstybinė socialinio draudimo sistema ir valstybės biudžetas per metus galėtų papildomai gauti apie 1 830 tūkst. eurų šių asmenų sumokamų mokesčių (valstybinio socialinio draudimo, privalomojo sveikatos draudimo ir pajamų mokestis). Tikėtina, kad pirmaisiais projekto įgyvendinimo metais pagal darbo sutartis dirbančių nuteistųjų skaičius gali didėti iki 450 nuteistųjų, todėl valstybinė socialinio draudimo sistema ir valstybės biudžetas per metus galėtų papildomai gauti apie 915 tūkst. eurų pajamų.

13. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymų projektai pateikti Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigai, atsižvelgta į dėl jų pateiktus Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus siūlymus.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis: užimtumas, kalinimo įstaigos administracija, kalinimo įstaigos darbuotojai.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Atsižvelgiant į būtinybę tinkamai pasiruošti dalies Įstatymų projektų nuostatų (susijusių su nuteistųjų užimtumo sistemos reformavimu) įgyvendinimui, siūloma, kad jos įsigaliotų 2021 m. sausio 1 d.

_____